

Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar

Turkey-Greece Relations and the Disputes Emanating from the Seas

Teslim: 30 Ekim 2016

Onay: 23 Mart 2017

A. Oğuz ÇELİKKOL*
Sibel KARABEL**

Öz

Bu makalede, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nden kaynaklanan kıta sahanlığı ve karasularının genişliği gibi sorunlar uluslararası ilişkilerde benzer anlaşmazlıklara atıf yapılarak değerlendirilmektedir. İki ülke arasında 1996 Kardak Krizi'yle tırmanan ihtilaflar Ocak 2017'de tekrar gündeme gelmiş ve anlaşmazlıkların birtakım kaya parçasının paylaşımından öte Ege Denizi'nde haklar ve dengeler üzerine olduğuna işaret etmiştir. Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'ndeki benzer ihtilaflar da Çin, Japonya ve Filipinler gibi kıyıdaş aktörlerin karmaşık hak iddialarının yanı sıra uluslararası hukukun bu konuda yetersiz oluşu ve taraflarca farklı yorumlanması nedeniyle çözüm bulma açısından zorluk teşkil etmektedir. Bu bağlamda gerek Türkiye-Yunanistan arasındaki denizden kaynaklanan sorunların gerekse Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi örneklerindeki gibi diğer benzer ihtilafların çözümünde; hassasiyetlere saygı gösteren dengeli bir diplomasi ve siyasi-ekonomik ilişkileri geliştirme yoluna gidilmesi uzun vadede kalıcı olabilecektir.

***Anahtar kelimeler:** Türkiye, Yunanistan, kıta sahanlığı, Güney Çin Denizi, karasuları, Doğu Çin Denizi*

Abstract

The article assesses the disputes between Turkey and Greece emanating from Aegean Sea such as continental shelf and territorial waters with reference to the international disputes that have several characteristics in common. Escalated during 1996 Kardak Crisis, the disputes came to the fore in January 2017 between two countries largely pointing to the rights and balances in Aegean Sea apart from simple partition of some of the rocks. In the same vein, the disputes in South and East China Seas reveal a similar pattern to that of Turkey-Greece disputes in terms of on one side intertwined claims of China, Japan and Philippines; on the other side regarding the insufficiency of relevant international law and various interpretations among contracting parties.

In this context, the dispute resolution process would demonstrate sustainability in the long term, either for the disputes between Turkey and Greece deriv-

* Dr. E. Büyükelçi, Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Bilge Adamlar Kurul Üyesi.

** BİLGESAM Araştırma Uzmanı.

ing from seas or similar exemplars in South and East China Seas, by conducting a balanced diplomacy that respects sensitivities of parties concerned and focusing on generating economic-political relations.

Keywords: *Turkey, Greece, South China Sea, East China Sea, continental shelf, territorial waters*

Giriş

Uluslararası ilişkilerde denizden kaynaklanan sorunlar; karasuları, kıta sahanlığı ve deniz yetki alanları gibi ihtilafları içermektedir. Denizlerin artan önemi adalar üzerindeki anlaşmazlıkları da körüklemiştir. Deniz hakları sorunları kıyıdaş ve komşu ülkeleri zaman zaman sıcak çatışmaların eşiğine getirebilmektedir. Anlaşmazlıkların çözümü ise, gerek ilgili uluslararası hukukun yetersizliği ve taraflar açısından farklı yorumlanması gerekse küresel aktörlerin sorunlara müdahil olmasıyla zorlaşmaktadır.

Uluslararası konjonktürde denizden kaynaklanan anlaşmazlıkların dile getirilmesinde bir artış gözlemlenmektedir. İhtilafa konu olan taraflar bu sorunları sadece deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, belirli ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki anlaşmazlık olarak yorumlamaktan öteye egemenlik hakları ve ulusal çıkarlarıyla özdeşleştirmektedirler. Bu bağlamda makalede Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunlar irdelenmekte ve uluslararası ilişkilerde denizlerden kaynaklanan diğer bazı sorunlar ortaya konmaktadır. Doğu Çin Denizi'nde Japonya'nın Çin, Rusya ve Güney Kore ile farklı konulardaki ihtilafları; Güney Çin Denizi'nde başta Çin ve Japonya olmak üzere kıyıdaş ülkelerin hak iddiaları konunun önemine ve güncelliğine işaret etmektedir. Bu çerçevede Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunlar birtakım kayalıkların aidatından öte ulusal menfaatler açısından son derece önemli jeopolitik anlaşmazlıklar olarak değerlendirilmektedir.

1. Türkiye-Yunanistan ve Ege Denizi

Türkiye-Yunanistan ilişkileri iki ülke için de öncelikli olarak önemlidir. Kara ve uzun bir deniz sınırını paylaşan iki komşu ülke arasındaki ilişkiler bir yandan tarihi unsurların ve Kıbrıs sorununun, öte yandan Ege Denizi'nin coğrafi yapısının etkisi altındadır. Türk ve Yunan ulusları yaklaşık on yüzyıldan beri aynı coğrafyada birlikte ve komşu olarak yaşamaktadır. Bu birliktelik ve coğrafi yakınlık iki ulus arasında birçok benzerliğin zaman içinde ön plana çıkmasını sağlamıştır. Ancak bu uzun tarihi geçmiş iki ulus arasında ciddi bir güvensizliğin de varlık sebebidir. Bugün dünyada bağımsızlığını birbirine karşı kazanan ve koruyan, bağımsızlık gününü diğerine karşı kazandığı zafer olarak kutlayan başka iki ülke bulunmamaktadır.

Yunanistan, bağımsızlığını kazandığı 1833 yılından sonra dış politikasını toprak kazancı esasına oturtmasına ve Osmanlı İmparatorluğu aleyhine topraklarını büyük ölçüde genişletmesine rağmen, iki ulus arasındaki ilişkilerde mağdur taraf olduğuna ve ilişkilerde 'saldırgan' tarafın Türkler olduğuna uluslararası toplumu inandırmakta genellikle başarılı olabilmektedir.

Türkiye, 1950'lerden sonra patlak veren Kıbrıs sorununu ve 1970'lerden sonra ortaya çıkan Yunanistan'ın tüm Ege Denizi'ne sahip çıkma girişimlerini; Yunanistan'ın 'beş deniz ve iki kıtada' Bizans İmparatorluğunu tekrar kurma-

yı amaçlayan ‘Megali İdea’ ideolojisi temelinde topraklarını tekrar Türkiye aleyhinde genişleme politikalarına dönmesi olarak değerlendirmiştir. Türkiye, Yunanistan’ın 1833 yılından bu yana dış politikasını topraklarını büyütme ve sınırlarını genişletme amacına hizmet eden ve tarihi çarpıtan aşırı milliyetçi bir ideolojiye dayandırdığını görmekte, ikili ilişkilerin bu durumdan olumsuz şekilde etkilendiğini düşünmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler Lozan Anlaşması tarafından Ege’de kurulan dengeye dayanmaktadır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde Yunanistan, karasularını 3 milden 6 mile ve hava sahasını da 3 milden 10 mile çıkararak Ege Denizi’ndeki bu dengeyi lehine döndürme yönünde önemli bir adım atmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise İtalya’nın Osmanlı İmparatorluğu’ndan aldığı On iki Ada’nın Paris Anlaşması ile Yunanistan’a bırakılmasıyla Ege’deki denge ciddi şekilde Yunanistan’ın lehine dönmüştür.

Geçmişte Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde iki ülkenin de başka yönlerden ortak dış tehdit algıladıkları dönemlerde yakınlaşma yaşandığı izlenmektedir. Bu Türkiye-Yunanistan yakınlaşmaların en belirgin örnekleri 1930’larda o dönemde Faşist yönetim altında bulunan İtalya’nın Akdeniz’de ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği’nin iki ülke için doğrudan yarattığı tehdit dönemlerinde yaşanmıştır. İtalya’dan algılanan dış tehdit 1930’lardan 1940’lara kadar sürerken, Sovyetler Birliği’nden algılanan dış tehdit ise iki ülkenin Batı güvenlik sistemi garantilerini aradıkları 1950’li yılların ilk yarısında Türkiye ile Yunanistan’ın işbirliği ve dostluk dönemleri tesis edebilmelerinde önemli bir rol oynamıştır.

2. Ege Denizi’ndeki Sorunlar

1970’lerden başlayıp 1990’lı yıllar boyunca Ege Denizi, Türkiye ile Yunanistan arasında ilişkilerinde zaman zaman iki ülkeyi sıcak çatışmanın eşiğine getiren bir gerginlik alanı durumuna gelmiştir. Yunanistan, 1973 yılında müzakerelerine başlanan ve 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Anlaşmasını (UNCLOS) kendi istediği şekilde yorumlayarak Ege Denizi’ndeki dengeleri bu kez tamamen kendi lehine çevirme yönünde harekete geçmiştir. Yunanistan’ın yarı kapalı bir deniz olan ve küçük bir alanda çok sayıda ada barındıran Ege’de karasularını bu kez 6 milden 12 mile çıkartma isteğini ortaya atması, Ankara’da Yunanistan’ın Ege’yi artık tamamen bir Yunan ‘gölü’ olarak gördüğü ve Ege Denizi’ne çok uzun bir sınırı olan Türkiye’nin bu deniz üzerindeki haklarını dikkate almak istemediği inancını daha da güçlendirmiştir.¹

Yunanistan’ı Ege Denizi’nde harekete geçiren faktörler arasında 1960 ve 70’li yıllarda teknolojinin gelişmesi ve deniz yatağında bulunan doğal kaynaklardan istifade edilmesi için yeni teknolojilerin ortaya çıkması, 70’li yıllarda petrol

¹ Ege Sorunları ve Deniz Hukuku ile ilgili bir çalışma için bakınız: Deniz Bölükbaşı, *Turkey and Greece: The Aegean Disputes*, (London: Cavendish Publishing, 2004).

fiyatlarındaki çok hızlı yükseliş ve teknolojik alandaki gelişmelere paralel olarak kıta sahanlığı ve ekonomik bölge gibi yeni terimlerin uluslararası hukuka girmesi sonucu Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi müzakerelerinin başlamasının geldiği görülmektedir.

Kıbrıs sorunu nedeniyle ilişkileri zaten önemli bir yara almış olan Türkiye ve Yunanistan bu kez Ege Denizi'nde birçok kez askeri çatışmanın eşiğine gelmişler ve gerginliklerin sıcak bir çatışmaya dönmemesi için 1976 yılında Bern Mutabakatını imzalamak durumunda kalmışlardır.² Bu mutabakatla Türkiye ve Yunanistan Ege sorunlarında ikili görüşmelerin devamına karar verirken, görüşmeleri tehlikeye düşürecek veya Ege Denizi'ndeki mevcut durumu zorlaştıracak girişimlerde bulunmama ve hareketlere girişmeme taahhüdünde bulunmuşlardır.

Yunanistan 1987 yılında kendisini Bern Mutabakatıyla bağlı saymadığını ileri sürerek Ege Denizi'nde yeni oldu bittilere girişmek istediye de Bern Mutabakatını yeniden kabul etmek zorunda kalmıştır. Davos'ta bir araya gelen iki ülke Başbakanları ikili görüşmelere devam etme ve Ege'de görüşmeleri olumsuz şekilde etkileyecek faaliyet ve davranışlarda bulunmama yönündeki taahhütlerini yenilemişlerdir. Davos'ta yenilenen Bern Mutabakatı bugün de geçerliliğini ve iki ülke için bağlayıcılığını korumaktadır.

Harita 1. Ege Denizi'nin Uzaydan Görünümü

² Türk-Yunan İlişkileri, Kıbrıs ve Ege sorunlarıyla ilgili bir çalışma içi bakınız: Oğuz Çelikkol, "Dünden Bugüne Türk-Yunan İlişkilerine Bir Bakış", (İstanbul: BİLGESAM, 2015).

Türkiye ve Yunanistan bugün Ege Denizi'nde birbirine bağlı beş ana sorunla karşı karşıyadır. Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasularını, bu denizin 'özel coğrafi şartlarını' dikkate almadan, uluslararası hukukta ülkelerin karasuları için uygulayabilecekleri maksimum genişlik olan 12 mile çıkartmak istemesi en ciddi sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Ege Denizi'nin çok büyük bir bölümünü Yunan karasuları haline getirecek ve Türkiye'nin Ege'deki açık denizleri kullanarak Akdeniz'e çıkmasını engelleyecek böyle bir gelişmeyi kabul etmeyeceğini ve savaş sebebi (casus belli) sayacağını açıklamıştır.

Türkiye ile Yunanistan, karasularının genişliği dışında Ege kıta sahanlığının iki ülke arasında nasıl paylaşılacağı konusunda da anlaşmamaktadır. Yunanistan, adaların kıta sahanlığı olduğu tezinden hareket etmekte, bununla beraber Türkiye ise Ege kıta sahanlığının Anadolu kıtasının denizdeki devamı olduğu görüşünden hareket ederek 'doğal uzantı' tezine ağırlık vermekte ve Ege kıta sahanlığının iki ülke kıtaları arasında çizilecek ortay çizgiyle paylaşılmasını istemektedir.

Yunanistan'ın uluslararası hukukta yer alan karasularının ve hava sahasının genişliklerinin aynı olması kuralına rağmen, Ege Denizi'nde 10 millik hava sahası uygulamasına devam etmesi başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Yunanistan'ın ileri sürdüğü 4 millik fazla hava sahasını tanınamaktadır. Türk uçaklarının Yunanistan'ın 6 millik karasuları dışında uygulamaya çalıştığı bu ek 4 millik hava sahasına girişleri Yunanistan tarafından hava sahasının ihlali olarak tanımlanmaktadır. Türkiye ise bu bölgeleri Ege'nin uluslararası hava sahasının bir parçası olarak görmekte ve hava sahası ihlali yaptığı iddiasını kabul etmemektedir.

Türkiye ve Yunanistan'ın 1952 yılında Yunanistan'ın sorumluluğuna bırakılan Ege Denizi 'Uçuş Enformasyon Bölgesi (FIR)' sorumluluklarını farklı yorumlamaları iki ülkenin Ege Denizi'nde karşılaştıkları hava sahasıyla ilgili sorunların diğer bölümünü oluşturmaktadır. Türkiye, Yunanistan'ın FIR sorumluluğunu egemenlik hakkı gibi uygulamasını kabul etmemektedir. Burada sorun; uygulamada sivil uçaklar gibi askeri uçakların da Ege Denizi üzerinde FIR sorumlusu olan Yunanistan'a uçuş planlarını önceden verip vermemeleri konusunda ortaya çıkmaktadır.

Ankara, Yunanistan'ın uluslararası anlaşmalara aykırı olarak Doğu Ege adalarını silahlandırmasını Atina'nın Ege'deki Türk-Yunan dengesinin bozma isteğinin çok açık diğer bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Doğu Ege adaları ve On iki Ada; Lozan Barış Anlaşması, Lozan Boğazlar Sözleşmesi ve Paris Anlaşması'yla silahsızlandırılmışlar ve Yunanistan'a bu şartla bırakılmışlardır.³ Yunanistan'ın 1970'lerden itibaren uluslararası anlaşmalarla silah bulundurmama yükümlülüğü altından bulunduğu Doğu Ege'deki adalarını yoğun bir şekilde silahlandırması Ankara'yı ciddi şekilde rahatsız etmektedir.

3 Lozan Antlaşması tam metni, Erişim tarihi: 10.03.2017, <http://baskinoran.com/belge/LozanBari-sAntlasmasi.pdf>

Kardak krizi Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karşılaştığı diğer önemli bir sorunu 1996 yılında gündeme taşımıştır. Ege Denizi'nde uluslararası anlaşmalarla ismen Yunanistan'a verilmemiş ve aidiyeti belli olmayan önemli sayıda ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Uluslararası anlaşmalarda adalarının geçmemesi halinde bu ada, adacık ve kayalıkların sahipliğinin Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinden Türkiye Cumhuriyetine geçtiğini kabul etmek mümkündür. Ankara gerekirse bu ada, adacık ve kayalıkların statüsünün Türkiye ve Yunanistan arasında görüşülmesi gerektiğini savunmakta, Yunanistan ise Ege Denizi'nde sahipliliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklardan oluşan 'gri bölgeler' bulunduğu görüşünü kabul etmemektedir. Bugün Yunanistan Kaş açıklarındaki küçük Meis adasını bahane ederek Doğu Akdeniz'in kıta sahanlığı ve suları üzerinde hak iddia etmekte, Ege'deki sorunlar Akdeniz'e taşınmaktadır.⁴

Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlıkları uzun bir süreden beri Ege sorunlarını çözebilmek amacıyla 'İstikşafı Görüşmeler' adı verilen müzakereleri sürdürmektedir. Gizli yürütülen bu görüşmelerde bugüne kadar sonuç alıcı ilerleme sağlandığına dair bir işaret gelmemiştir. İki ülkenin Ege sorunlarına bakış şekli ve yaklaşımı da Ege sorunlarını Uluslararası Adalet Divanı hakemliğine götürmeyi imkânsız hale getirmektedir. Yunanistan Ege'deki tek sorunun kıta sahanlığının bölüşümü olduğu iddiasıyla hareket etmekte, Türkiye ise Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı veya Yunanistan'ın uluslararası hukukun temel ilkesi olan hak ve adalet prensibini dikkate almayan tutumu nedeniyle ortaya çıkan diğer tüm sorunlara dikkat çekmek istemektedir. Bu çerçevede, Yunanistan sadece kıta sahanlığını bölüşüm sorununu Türkiye ise tüm Ege sorunlarını bir paket haline Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeyi savunmaktadır.

Ege Denizi'nin coğrafi yapısı, küçük yarı kapalı bir denizdeki ada sayısı ve Yunanistan'a bırakılan birçok Doğu Ege adasının Türkiye sahillerine olan yakınlığı nedeniyle Türkiye ile Yunanistan'ın karşılaştığı sorunlar karmaşık bir hale gelmiştir. 2000'li yıllarda Suriye'de önemli bir dış güvenlik sorunuyla karşılaşan Türkiye ve iç ekonomik buhranlara sürüklenen Yunanistan, Ege'deki sorunları bir anlamda 'dondurarak' iyi ilişkiler sürdürebilmişler ve bunların başta ekonomik olmak üzere diğer alanlardaki ilişkilerini olumsuz şekilde etkilemesine izin vermemişlerdir. Ancak 2017 yılı Ocak ayında yaşanan gelişmeler 1996 Kardak Krizinin iki ülke tarafından da unutulmadığını ve Ege'deki sorunların tekrarlama riski taşıdığını açıkça göstermiştir.

Türkiye için Ege Denizi Yunanistan için olduğu kadar hatta belki daha fazla önem taşımaktadır. Türkiye'nin Ege sahillerinde sadece Ege Denizi'nde bulunan adalardan değil tüm Yunanistan'dan fazla nüfus yaşamaktadır. Ege Denizi'ne çıkış ve Ege Denizi'ni kullanmak Türkiye'nin önemli çıkarları içindedir. Türkiye, Ege Denizi'ndeki mevcut Türkiye-Yunanistan dengesinin

⁴ Sertaç Hami Başeren (ed.), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları, 2013).

daha da fazla kendi aleyhine bozulmasına izin vermeme konusunda kararlı gözükmektedir.

Suriye ve Irak'ta yaşanan iç savaşların Orta Doğu bölgesinde toprak paylaşımı konusunu yeniden açılıp açılmayacağı ve sınırların yeniden değişip değişmeyeceği konuşulmakla beraber, bugün dünyada kara sınırlarının büyük ölçüde çizilmiş olduğunu; Kıbrıs, Filistin, Yukarı Karabağ, Keşmir gibi geçmişten gelen önemli bazı toprak sorunları dışında dünyanın kara bölümünün paylaşımının tamamlandığını söylemek mümkündür.⁵ Ancak aynı husus denizler için söylenemez.

Kardak hiçbir zaman iki küçük kaya parçası üzerindeki bir mücadele ve iki ülkenin kaya parçaları için savaşın eşiğine gelmesi olarak değerlendirilmemelidir. Konu Ege Deniz üzerindeki haklar ve Ege Denizi'ndeki dengeler meselesidir. Benzer sorunlar Ege ve Akdeniz'de olduğu gibi halen dünyanın diğer bölgelerinde de yaşanmaktadır. Japonya'nın üç komşusu ile yaşadığı ada sorunları, Güney Çin Denizi'nde yaşanan kıta sahanlığı ve ekonomik bölge paylaşımı, Paracel ve Spratly adalarının doğurduğu sorunlar sadece Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Rusya, Güney Kore, Vietnam, Filipinler, Malezya gibi bölge ülkelerini ilgilendirmemekte, ABD'nin de karışmasıyla küresel bir boyut almaktadır.

3. Japonya'nın Komşularıyla Denizlerden Kaynaklanan Sorunları

3.1. Japonya-Çin arasında Diaoyu/Senkaku Adaları İhtilafı

Doğu Çin Denizi (DÇD)'nde Japonya ile Çin'i karşı karşıya getiren Diaoyu/Senkaku Adaları⁶ yaklaşık 6,3 km²lik bir alan yer kaplayan 5 küçük adacık ve 3 kayalıkta mütevelli toplam 8 küçük adacıktan oluşmaktadır. Adalar, Tayvan'ın 120 deniz mili (170 km) kuzeydoğusunda, Okinawa (Ryukyu) Adası'nın 200 deniz mili (370 km) güneybatısında ve Çin ana karasının 230 deniz mili (350 km) doğusunda konumlanmaktadır. Dolayısıyla, DÇD'deki adalar coğrafi konumu ve sularındaki doğal kaynaklar nedeniyle Doğu Çin Denizi'ne kıyıdaş ülkeler olan Çin, Japonya ve Tayvan arasında egemenlik hakları açısından uyuşmazlığa sebep olmaktadır.

⁵ Sovyetler Birliği'nin 1991 ve Yugoslavya'nın 1990'lı yıllarda dağılmasından sonra kara sınırlarının değişmezliği konusunda Soğuk Savaş dönemindeki görüşlerde değişiklik yaşandığı gerçek olmakla beraber, dünya kara sınırlarının önemli ölçüde paylaşıldığı hususu gerçekliğini korumaktadır.

⁶ Adaların Çince karşılığı Diaoyu Dao (Balıkçılık Alanı) ve Japoncası ise Senkaku-shoto (Zirve) 'dur. Hatta ihtilafa taraf olan Tayvan tarafından Diaoyutai Lieyu olarak anılır.

Harita 2: Doğu Çin Denizi'ndeki Japonya-Çin İhtilafları

Öncelikle üzerinde anlaşılabilen husus, adaların uluslararası hukuk uyarınca ‘terra nullius (sahipsiz ülke)’ kategorisinde olup olmadığıdır.⁷ Bu bağlamda Çin ve Japonya adaların sahipsiz ülke olup olmadığı noktasında farklı tezler savunmaktadır. Çin, iddiasının temelini kısmen tarihsel olarak resmetmekte ve 14.yüzyıla kadar dayandırmaktadır. Diaoyu Adaları’nın Çin tarafından 1372 yılında keşfedildiğini ve Ming Hanedanlığı (1368-1644) zamanında adaların Çin haritalarında yer aldığını ileri sürmektedir. 1556 yılında ise Çin deniz savunmasına dâhil edildiği savunulan adaların, Çinli balıkçılar tarafından harekât alanı olarak kullanıldığı iddiaların diğer kısmını oluşturmaktadır. Çin, Diaoyu Adaları’nı Japon korsan saldırılarına karşı savunma sistemine kattığını belirtmektedir. Kuşkusuz, bu durum adalarda egemenlik kurucu bir vasıf olarak kanıtlanması halinde önemli bir delil sayılabilmektedir.⁸ Bununla beraber, o dönemde adalar üzerinde herhangi askeri veya sivil yerleşime yönelik ya da adaların deniz üssü olarak kullanıldığına dair bir kanıt bulunmamaktadır.⁹

7 Uluslararası hukukta çeşitli yorumlara açık olsa da ‘terra nullius’ kavramı üzerinde mutabakata varılan temel tanım şu şekilde yorumlanmaktadır: Sahipsiz ülke, egemen bir devlet tarafından işgal edildiği esnada hiçbir ülkenin egemenliğine tabi olmayan veya egemenliği devredilmiş toprak parçasıdır. Bu tanıma ilaveten, yerleşik siyasi ve hukuk sisteminin olmadığı toprak parçası da sahipsiz ülke olarak kabul edilmektedir. Bakınız,

Benjamin Ederington, “Property as a Natural Institution: The Separation of Property from Sovereignty in International Law” American University International Law Review, Volume 13 Issue 2, 1997. Erişim tarihi: 18 Şubat 2017. <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1351&context=auilr>,

Lesaffer, Randall. (Çev. Ahmet Karakoca) “Modern Uluslararası Hukukta Roma Hukuku Argümanları: İşgal Ve Kazandırıcı Zamanaşımı”, Erişim tarihi: 21 Ocak 2017. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı(3), 2016. <http://andhd.dergi.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/59-published.pdf>

8 Erdem Denk. *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 8, 1999. <http://mulkiye.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/25.pdf>

9 Bill Hayton. *Struggle for the control of East China Sea*, s.5, Yale University Press, 2014.

Japonya ise tezlerini uluslararası hukuka dayandığını ileri sürmektedir. 1895 yılında Senkaku/Diaoyu Adaları'nı resmi olarak sınırlarına kattığı zaman adaların Çin'e ait olduğuna dair bir kanıt bulunmadığını, 'terra nullius' statüsünde olduğunu ve Çin'in buna karşı çıkmadığını iddia etmektedir. Çin, bu duruma karşı sessiz kalmasını 1894-95 savaş şartlarında gerçekleşmesine bağlamaktadır. Çin-Japonya Savaşı'nı sonlandıran Shimonoseki Antlaşması'na göre savaşta mağlup olan Çin (Qing Hanedanlığı) Japonya'ya Famosa (Tayvan) ve Tayvan'a ait adaları bırakmıştır. Böylelikle, adalar anlaşmaya binaen Japonya'ya devredilmiş olmaktadır.¹⁰

Bu noktada Japonya'nın hak iddiasının karşı tezi olarak Çin'in geliştirdiği söylem, adaların bu tarihten önce çeşitli haritalar ve kayıtlar neticesinde Çin'in egemenliği altında olduğu ve Çin'in zaten mağlup olduğu bir anlaşmayla devrettiği adalar hakkında o dönemde hak iddia edemeyeceğidir. Bunun yanı sıra, Diaoyu/Senkaku Adaları'nın antlaşma kapsamında olup olmadığı da ayrı bir ihtilaf konusudur.

İkinci Dünya Savaşıyla birlikte tartışmalı adalar sorununa ABD yeni bir aktör olarak dahil olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Nansei Adaları başlığında toplanan Diaoyu/Senkaku Adaları, 1951 San Fransisco Barış Antlaşması'yla ABD'nin yönetimine geçmiştir. 1972'de ise Japonya'ya yeniden intikal eden adalardaki egemenlik hakları, Çin ve Tayvan tarafından sorulanmaktadır.

Çin'in yaklaşık 160,000 km²lik adalar üzerindeki ilk resmi hak iddiası 1970'li yıllara denk gelmektedir. 1968 yılındaki Birleşmiş Milletler Asya ve Yakın Doğu Komisyonu'nun raporuna istinaden Diaoyu/ Senkaku Adaları'nın sularında önemli miktarda petrol ve gaz rezerv potansiyeli olduğunu açıklamaları taraflar arasındaki ihtilafı tetikleyen faktör olduğu söylenebilir. Nispeten yeni bir çalışmada, Doğu Çin Denizi'ndeki keşfedilmemiş 100 milyar varillik doğalgaz potansiyeli olduğu ileri sürülmektedir.¹¹

Diaoyu/Senkaku Adalarıyla ilgili Çin ve Japonya arasındaki ikinci uyuşmazlık konusu ise deniz hakları sorunudur. Karasal ihtilaflarla kıyaslandığında deniz hakları sorunlarının, 'egemenlik' açısından daha esnek bir kavram olduğu söylenebilir.¹² Bu noktada, Çin ve Japonya Münhasır Ekonomik Bölgeler (MEB) ve kıta sahanlığı konularında yönetsel olarak uzlaşmamaktadır. Uluslararası hukukta deniz yetki alanlarıyla ilgili temel düzenlemeler, 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve Çin ile Japonya'nın da taraf olduğu 1982 Birleşmiş

10 Devir, uluslararası hukukta geleneksel ülke kazanma yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Savaş veya barış durumunda gerçekleşebilecek devir anlaşmasıyla, bir ülke toprak parçası üzerindeki mülkiyet hakkını diğer bir ülkeye devreder.

11 Mark J. Valencia "The East China Sea Disputes: History, Status, and Ways Forward". *Asian Perspective*: April-June 2014, Vol. 38, No. 2, s.128.

12 M. Taylor Fravel, "Explaining Stability in the Senkaku (Diaoyu) Islands Dispute", *Getting the Triangle Straight: Managing China-Japan-US Relations* içinde Gerald Curtis, Ryosei Kokubun and Wang Jisi, eds. (Washington, DC: The Brookings Institution Press, 2010).

Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) esaslarına göre belirlenmektedir. Buna göre kıta sahanlığı; denize kıyısı olan devletlerin deniz altındaki doğal jeolojik uzantısı olup kıta yamacı ve kıta yüksekliğini kapsayan tüm kıta kenarını ihtiva etmektedir. MEB ise kıyı devletlere 200 deniz mili mesafeye kadar deniz yetki alanı vermektedir.¹³

Doğu Çin Denizi'ndeki deniz yetki alanları konusunda Çin 'doğal uzantı' prensibinde ısrar ederken, Japonya 'eş uzaklık' yöntemiyle çözüme ulaşmayı savunmaktadır. Bu bağlamda Çin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. Maddesine istinaden MEB'nin 350 deniz millik kısmının Okinawa Çukuru'na kadar uzadığını ileri sürmektedir. Japonya ise Okinawa'yı kendi kıta sahanlığı içinde görmekte ve Doğu Çin Denizi'nin 400 deniz milinden daha az olması nedeniyle iç içe geçmiş MEB olacağından orta çizgiyle belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Doğu Çin Denizi'ndeki ihtilaflar, tarafların zaman zaman neredeyse sıcak çatışmalara varacak karşı karşıya gelmelerine sebep olmaktadır. 2013 yılında Çin'in DÇD'nin yaklaşık üçte ikilik alanında 'Hava Savunma Bölgesi' oluşturması, ilerleyen dönemde Japonya'nın radar istasyonu kurması, balıkçı gemilerinin adalara yaklaşmaları nedeniyle tırmanan gerilimler ve iki ülkenin sık sık askeri tatbikat yapmaları örnekler arasında sayılabilir.

3.2. Japonya-Rusya Arasında Kuril Adaları Sorunu

Doğu Asya'nın bir diğer uzun süren ihtilafı da Japonya ve Rusya'nın Pasifik Okyanusu'nda yer alan Kuril Adaları (Güney Kuruller)/Kuzey Toprakları'ndaki dört ada üzerindeki hak iddialarıdır. Balıkçılık açısından oldukça elverişli olan ve petrol ile doğal gaz rezervlerine sahip olduğu iddia edilen adalar zinciri yaklaşık 1250 km uzunluğundadır.

Harita 3: Doğu Çin Denizi'nde Japonya-Rusya Sorunları

13 Sertaç Hami Başeren (ed.), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*. (s. 256). Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları, 2013.

1855 yılında Shimoda Antlaşması'yla kuzey Kuril Adaları'nın egemenlik hakları Rusya'ya ve güneydoğudaki dört ada ise Japonya'ya bırakılmıştır. Çizilen bu sınırlar II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sabit kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1945 Yalta Konferansı'ndan sonra tüm Kuril Adaları zincirini işgal etmesinden sonra, güneydoğudaki bu dört adanın nüfusu Japonya'nın kuzeyine yerleştirilmiştir. Ayrıca, Japonya ABD ile imzaladığı San Fransisco Barış Anlaşması'yla Kuril Adaları üzerindeki tüm haklarından feragat etmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin anlaşmayı imzalamamış olması ve buna ek olarak, Japonya'nın anlaşmanın güneyindeki adaları kapsamadığı yönündeki itirazları neticesinde anlaşmayı ihtilafli adalar noktasında geçersiz kılmaktadır.

Kuril Adaları'ndaki hak iddialarının gerginleşmesi özellikle 2009 yılından sonra alevlenmiştir. Japonya'nın 2009 yılında hukuki girişimleri Rusya'nın adalardan birinde askeri tatbikat yapmasıyla karşılık bulmuştur. 2010 yılında ise Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in Kuril Adalarını ziyareti Japonya tarafından diplomatik kriz olarak değerlendirilmiştir.

3.3. Japonya-Güney Kore Arasındaki Dokdo/Takeshima Kayalıkları Sorunu

Doğu Çin Denizi'nde Japonya'nın yaşadığı bir diğer sorun ise; Güney Kore'nin Dokdo ve Japonya'nın ise Takeshima Kayalıkları olarak isimlendirdiği kayalıkların aidiyeti konusundaki ihtilaftır.¹⁴ Dokdo/Takeshima Kayalıkları, Japonya'dan 211km ve Güney Kore ana karasından 215 km uzaklıkta bulunan yaklaşık 30 kayalık ve 2 volkanik adadan oluşmaktadır. Adaların bulunduğu bölgenin gerek balıkçılık gerekse keşfedilmemiş doğal gaz rezervi bakımından zengin olması iki ülke arasındaki rekabeti artırmaktadır.

Harita 4: Japonya-Güney Kore Dokdo/Takeshima Adaları Sorunu

14 Takashi Tsukamoto, "An Outline of the Territorial Dispute over Takeshima" Rule of Law Series, Japan Digital Library (March 2015), Erişim tarihi: 17 Şubat 2017, https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/Tsukamoto_takeshima.pdf

Adalar üzerinde fiili kontrol Güney Kore'de olmakla birlikte büyük ölçüde sembolik bir nitelik taşımaktadır. Daha net bir deyişle, 1950 yılından beri Seul'un yönetimindeki adalarda 1981 yılından beri yaşayan toplam 2 kişi bulunmaktadır. Japonya ise 1905 tarihinde Kabine kararıyla adaların Shimane İline bağlandığını ve o tarihten önce adaların 'terra nullius' statüsünde olduğunu iddia etmektedir.

2012 yılında Güney Kore Devlet Başkanı'nın adaları ziyaret etmesi Japon Hükümeti tarafından 'kabul edilemez' olarak tanımlanmış ve iki ülke arasında diplomatik krize neden olmuştur. Buna ilaveten, Japonya'nın milli eğitim müfredatında adaları kendi topraklarına ait olarak göstermesi de tansiyonu yükseltmiştir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus da söz konusu iki ülkenin de müttefiki olan ABD'nin sorunların çözümünde diğer Asya-Pasifik deniz sorunlarına kıyasla daha tarafsız kalmayı tercih ettiği.

4. Güney Çin Denizi'ndeki Sorunlar

Harita 5: Güney Çin Denizi'ndeki Hak İddiaları

Güney Çin Denizi (GÇD), gerek Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan jeostratejik konumu gerekse yıllık küresel deniz yolu ticaretinin üçte birini karşılayan ticaret hacmi ve önemli petrol ve doğalgaz rezerv potansiyeline binaen ekonomik önemiyle uluslararası konjonktürde öne çıkmaktadır.¹⁵ Batısında Vietnam, doğusunda Filipinler, Bruney ve Malezya, güneyinde Endonezya ve kuzeyinde Çin ve Tayvan bulunan Güney Çin Denizi uzunluğu yaklaşık 1200 deniz mili olan yarı kapalı bir denizdir.

Güney Çin Denizindeki ihtilaflar, GÇD'deki kıyıdaş ülkelerin ada, adacık,

15 ABD 2013 Enerji Bilgi Yönetimi İdaresi raporu ve Çin'in hesaplamalarına göre, dünyanın toplam petrol ve doğalgaz rezervinin %12'si ve Çin'in 1/3'üne denk gelmektedir. <http://eurasian-research.org/tr/research/comments/international-relations/g%C3%BCney-%C3%A7-denizi%E2%80%99ndeki-temel-sorunlar-ve-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-yollar%C4%B1-%C3%A7in%E2%80%99>

kayalık ve sığılıklar üzerinde hem MEB hem de kıta sahanlığı hususlarında iç içe geçmiş hak iddialarından oluşmaktadır. GÇD’de yaklaşık 394,00 km²lik alana denk gelen hak iddialarında başlıca aktörler; Çin, Filipinler, Tayvan, Bruney, Endonezya ve Vietnam olmakla beraber suların uluslararası dolaşıma açık olması ABD gibi küresel aktörleri de zaman zaman sorunlara dahil etmektedir.

Bu bağlamda, GÇD’nde taraflar arasında uyuşmazlığa konu olan 4 bulunmaktadır. Bunlar: Paracel Adaları, Scarborough Sığılığı, Spatly Takımadası ve Pratas Takımadası’dır. GÇD’nin iki büyük ada grubu olan Spatly ve Paracel Adalarında Çin, Tayvan ve Vietnam egemenlik iddiasında bulunurken; Scarborough Sığılığı’nda Filipinler, Tayvan ve Çin arasında ihtilaf yaşanmakta ve Paratas Adalarında da baş aktörler Çin ve Tayvan olarak geçmektedir.

İddiaların temeline bakıldığında, yöntem olarak farklılıklar mevcuttur. Çin ve Tayvan hak iddialarını tarihsel olarak şekillendirirken Filipinler hak iddialarını hukuksal düzenlemelerle savunma yoluna gitmiştir. Bu noktada, Çin’in tartışmaları adalara yaklaşımı 18. Ve 19. Yüzyıla ait çeşitli haritalara atfen Spratly Adaları’ndaki balıkçılık gibi etkinliklerini ve egemenliğe yönelik uygulamalarını desteklemek olmuştur. Benzer şekilde Vietnam da birtakım haritalara atıfla tarihsel tezler öne sürmektedir. 1975 yılında tezini uluslararası camiaya resmi olarak ilan eden Vietnam, 1977 yılında Spratly ve Paracel adalarına ilişkin 200 millik MEB’ni ilan etmiştir. Filipinler, hak iddialarının temelini 2009 yılına kadar, 1898 Paris Anlaşması’nın belirlediği sınırlara dayandırmıştır. Bu tarihten sonra ise, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin belirlediği 12 deniz millik karasuları ve 200 deniz millik MEB ile uyumlaştırdığını deklare etmiştir. Bruney ve Malezya, MEB açısından BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne paralel hak iddialarında bulunmaktadır.

Çin, 1949 yılında yayımlanmış olduğu harita çerçevesinde GÇD’ni U şeklinde çevreleyen kesik çizgilerden oluşan 9 Kesik Çizgi (Jiuduanxian) ile demarkasyon yapmıştır. Bu harita Çin tarafından resmi olarak ilk defa 2009 yılında Birleşmiş Milletler’e sunulmuştur. Çin, bu iddiaya paralel olarak 1951 yılında GÇD’ndeki Paracel ve Spratly Adalarında egemenliğini ilan etmiştir. 1974 yılından bu yana Tayvan ve Vietnam’ın da hak iddiasında bulunduğu Paracel adalarının kontrolünü elinde tutmaktadır. Bu tarihten itibaren Çin’in resmi kaynaklarında kullanılan anlatım büyük ölçüde aynı çizgide devam etmiştir.

Coğrafi olarak dağınık olan ve yaklaşık 230 ada/adacıktan oluşan Spratly Adalarında; 1970’li yıllardan itibaren Filipin’in 53 hak iddiası ve 7 tane de işgal ettiği adacık bulunmaktadır. Çin ise 5 adacığı kontrol altında tutmaktadır. Çin ve Filipinler tarafından egemenlik iddiası altında olan Scarborough Sığılığı’nda 2012 yılında yaşanan bir gerginlikten sonra sığılığın çevresindeki suları da fiili olarak Çin kontrol etmektedir.

GÇD’de etki alanı bakımından hiç kuşkusuz en belirleyici aktör Çin olarak

görülmektedir. Çin'in son çeyrek yüzyılda genişleyen gayri safi hasılasına paralel bir oranda artan askeri harcamaları ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren askeri modernleşme kapsamında donanmasını güçlendirmesi bölgesel aktörler açısından tansiyonu yükseltmektedir. Tüm bunlara ek olarak, Çin tarihsel hak iddiaları ile kontrolü altında bulunan adalarda denizi doldurarak arazi genişletme faaliyetlerinde bulunmuştur. Öyle ki, Çin'in adalardaki tekrar düzenlediği alanın yaklaşık 12,000 km²lik bir alan olduğu varsayılmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, Filipinler, Ocak 2013 tarihinde Hollanda'da bulunan Daimi Tahkim Divanı'na başvurarak GÇD'ndeki Çin ile ihtilaflarına dair hukuki süreci başlatmıştır. Filipinler Mahkeme'ye sunduğu 15 ana kalemden oluşan savunmasının ilk maddesinde; Çin'in 9 kesik çizgiyle şekillendirdiği ve GÇD'nin %60'ı ile MEB'lerin %90'nına denk gelen bir bölgeyi kapsayan hak iddialarının uluslararası hukuk temelinde sorgulanmasını talep etmiştir. Diğer maddelerinde ise; ihtilafa konu olan Scarborough Sığılığı'nın ne MEB ne de kıta sahanlığını gerektirecek bir coğrafi şekil olmadığını iddia etmiştir. Mischief ve Subi Resifleri ile Second Thomas Sığılığı'nın düşük su seviyesinde kalması sebebiyle deniz yetkilendirmesi oluşturmayacağı ve Mischief Resifi ile Second Thomas Sığılığı'nın Filipinlerin MEB'e ait olduğunun altını çizmiştir.

Buna karşılık Çin bir sözlü nota ile Mahkeme'nin yargılama yetkisi olmadığını belirtmiş ve Filipinler'e müzakereleri ikili diyalogla yürütmeyi teklif etmiştir. Sonrasındaki bir sözlü nota ile de Filipinlerin tek taraflı tahkim kararını tanımadığını ve hukuki sürece dahil olmayacağını açıklamıştır. Tahkim Divanı, Çin'den Aralık 2014'e kadar Filipinlerin sunduğu önergeye bir karşı önerge geliştirmesini istemiştir. Filipinler'in tahkime başvurmaya istinaden, Aralık 2014'te Çin bir Görüş Belgesi yayımlamıştır. Belgede, Tahkim Divanı'nın ihtilafı ilgili yargılama hakkı bulunmadığı iddiasını 3 temel çıkarım üzerinde savunmaktadır. 1) Tahkimin esas konusu olan Güney Çin Denizi'ndeki deniz şekilleri üzerindeki egemenlik hakları, BM Denizler Kanunu Anlaşması'nın kapsamı dışındadır. Dolayısıyla, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin uygulama esaslarıyla veya yorumlanması ile ilgisi yoktur. 2) Çin ve Filipinler aralarındaki anlaşmazlıkların çözümünde, gerek ikili araçlarla gerekse 2002 yılında imzalanan TDB ile ihtilaf çözümü mekanizmalarını ilerletmektedir. Bu bağlamda, Filipinlerin tek taraflı olarak tahkime başvurusu uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir. 3) Tahkimin, Konvansiyonun yorumu veya uygulamasıyla ilişkili bulunduğu varsayılsa bile; bu defa deniz alanlarının sınırlandırılması konusuna çatışmaktadır. Çin 2006 yılında yaptığı deklarasyonu ile BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ndeki sınırlandırmayla ilgili arabuluculuk yollarından imtina ettiğini belirtmiştir. Çin ihtilaf çözüm mekanizmalarının tükenmediğini savunmakta ve uygun araç olarak 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni görmemektedir. Bunun yanı sıra, Tahkim Divanı'nın sorunu 'deniz alanlarının sınırlandırılması' ile ilişkilendirilmesini ileri sürmekte ve bu nedenle tanımadığını belirtmektedir.

GÇD'nin stratejik önemi göz önüne alındığında uluslararası kamuoyunun karara olan yaklaşımları da aynı derecede önem arz etmektedir. Burada altının çizilmesi gereken husus; ABD ve uluslararası camianın kararı zafer edasıyla karşılamayıp temkinli bir diplomasi sürdürdüğüdür. Tahkim kararıyla ilgili taraf olsun olmasın karar öncesi ve sonrası diğer ülkelerin resmi açıklamalarına istinaden yapılan bir çalışmanın verilerine göre; mahkeme kararından önce ülkelerin %63'ü ya tarafsız kalmış ya da resmi açıklama yapmamıştır. Bununla beraber, %21'i tahkim kararının bağlayıcı olacağını söylerken, %16'sı kararın gayrimeşru olduğunu belirtmiştir. 12 Temmuz kararından sonra ise; tarafsızların oranı %76'ya çıkmış, %17'si kararı kabul ettiğini açıklarken karara riayet etme konusunda görüş bildirmemiştir. Buna ek olarak, %4'lük bir kısım karara saygı gösterilmesini ifade ederken, %3'ü ise karara karşı çıkmıştır.¹⁶ Bu da büyük ölçüde, Çin'in GÇD sorunlarını ikili ilişkilerle sürdürme konusundaki ısrarı ile birlikte değerlendirildiğinde uluslararası camianın temkinli yaklaşımını gerektirdiği yönünde sonuca ulaştırmaktadır.

5. Uluslararası Deniz Hukuku ve Denizden Kaynaklanan Sorunlar

Denizden kaynaklanan sorunların bugün olduğu gibi önümüzdeki dönemde de büyüerek uluslararası sistem için ciddi sorunlar yaratması beklenmelidir. Arjantin ile İngiltere güney Atlantik Okyanusu'nda Arjantin kıyıları açıklarındaki Falkland (Malvinas) adaları nedeniyle 1982 yılında savaşmışlardır. Arjantin'in adaları işgaliyle başlayan savaş, İngiltere'nin adaları geri almasıyla sonuçlanmış, ancak adalar üzerindeki İngiltere ve Arjantin hak iddiaları ve çekişmesinin devam etmiştir.

Denizlerden kaynaklanan sorunlar bu denizleri paylaşan ülkeler için ciddi boyutlardadır. Teknolojinin gelişmesi ve küresel ısınmayla ilgili öngörülerin gerçekleşmesi durumunda önümüzdeki yıllarda Kuzey ve Güney Kutbu'yla ilgili yeni sorunların gündeme gelmesi, mevcut uluslararası düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle Kuzey Kutbu Denizi ve Antarktika kıtasını çevreleyen sularla ilgili yeni iddiaların ortaya atılması mümkündür.¹⁷ Akdeniz, Pasifik ve Atlantik bölgelerinde karşılaştığımız mevcut denizlerden kaynaklanan sorunlara yenilerinin eklenmesi, denizlerin paylaşımıyla ilgili çekişmelerin boyutlarını daha da büyütecektir.

Deniz ve adalardan kaynaklanan sorunların mevcut uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözümünü, bu kuralların yetersizliği, ülkelerin bu kuralları farklı şekillerde yorumlamaları gibi nedenlerle kolay görülmemektedir. Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan hangi sorunların uluslararası yargıya götür-

16 "What Countries Are Taking Sides After The South China Sea Ruling?" Asia Maritime Transparency Initiative, Erişim tarihi: 22 Şubat 2017, <https://amti.csis.org/sides-in-south-china-sea/>

17 Ferreti, Zachary ve Zweig, Allison. Arctic Council MetMUNC XLV, "Territorial Disputes within the Arctic Circle", Erişim tarihi: 14 Şubat 2017, <http://jfkmetmunc.weebly.com/uploads/3/0/9/3/30935305/arcticcouncilbackgroundguide2territorialdisputeswithinthearcticcircle.pdf>. Ayrıca Bakınız: Byers, Michael. *International Law and the Arctic*. New York: Cambridge University Press, 2013.

rülebileceği konusunda bile anlaşmamaktadır. Türkiye, Ege sorunlarının bir bütün halinde bir arada uluslararası yargıya iki ülkenin üzerinde anlaşacağı ortak bir başvuruyla götürülmesini savunurken, Yunanistan Ege Denizi'ndeki tek sorunun kıta sahanlığının bölüşümü olduğu iddiası çerçevesinde tek bu sorunun uluslararası yargıya taşınması gerektiğini öne sürmektedir.

Türkiye ve Yunanistan doğru bir politikayla Ege Denizi'nde karşılaştıkları ve çözümleyemedikleri sorunları dondurma yoluna gitmişler ve bu sorunların iki ülke arasında artan siyasi ve ekonomik işbirliğinin gelişmesini engellemesine izin vermemişlerdir. Yunanistan'ın iç ekonomik sorunlara boğulması, Türkiye'nin ise Orta Doğu'dan kaynaklanan tehlikelere odaklanması Türkiye ile Yunanistan arasında 1999'da başlayan yakınlaşma ortamının güçlenmesinin kolaylaştırmıştır. Siyasi iyi ilişkiler ve gelişen ekonomik işbirliği iki ülkenin de yararındır.

Kıbrıs sorununun çözümünün ne kadar zor olduğu ve Ege Denizi'ndeki sorunların her an sıcak çatışma riski taşıdığı kısa bir süre önce bir kez daha görülmüştür. Buna rağmen Türkiye ve Yunanistan'ın, bir yandan bu sorunları görüşmelerle çözmeye çalışırken, birbirlerinin hassasiyetlerine saygı göstermeleri ve aralarındaki sorunları dondurarak ikili siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye gayret göstermeye devam etmeleri izleyebilecekleri en doğru yol olacaktır. Atina ve Ankara'nın 'deprem diplomasisi' sonrası 1990'lı ve 2000'li yıllarda kurmakta başarılı oldukları siyasi ve ekonomik işbirliğini geliştirme ortamının devamının vazgeçilmez iki şartı karşılıklı hassasiyetlere saygı ve mevcut sorunların (yenilerininin ortaya çıkmasına izin verilmeden) buzdolabında tutabilmesidir.

Kaynakça

Akçadağ, Emine ve Elnur İsmayilov, “Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, Sayı 48, s. 95-115.

Arı, Tayyar. “Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları”, Erişim tarihi: 06 Mart 2017.<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5378.pdf>

Başeren, Sertaç Hami (ed.), *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları, 2013.

Bölükbaşı, Deniz. *Turkey and Greece: The Aegean Disputes*. London: Caven-dish Publishing, 2004.

Byers, Michael. *International Law and the Arctic*. New York: Cambridge University Press, 2013.

Çelikkol, Oğuz. *Dünden Bugüne Türk-Yunan İlişkileri’ne Bir Bakış*. İstanbul: BİLGESAM, 2015.

Denk, Erdem. *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 8, 1999. <http://mulkiye.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/25.pdf>

Ferreti, Zachary ve Zweig, Allison. Arctic Council MetMUNC XLV, “Territorial Disputes within the Arctic Circle”, Erişim tarihi: 14 Şubat 2017, <http://jfkmetmunc.weebly.com/uploads/3/0/9/3/30935305/arcticcouncilbackgroudguide2territorialdisputeswithinthearcticcircle.pdf>

Fravel, M.Taylor. “Explaining Stability in the Senkaku(Diaoyu) Islands Dispute”, *Getting the Triangle Straight: Managing China-Japan-US Relations* içinde Gerald Curtis, Ryosei Kokubun and Wang Jisi, eds. (Washington, DC: The Brookings Institution Press, 2010).

Ham, Peter,& Montesano, Francesco Saverio& Putten, Frans Paul. Clingendael Report, Mayıs 2016, Erişim: 22 Şubat 2017, “A South China Sea Conflict: Implications for European Security: a Scenario Study”, <https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Clingendael%20Report%20South%20China%20Sea.pdf>

Hatipoğlu, M. Murat, “Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. yılı (1821-1922)”, TKAE Yayını, Ankara-19.

Hayton, Bill. *Struggle for the control of East China Sea*, Yale University Press, 2014.

Karabel, Sibel. “Güney Çin Denizi’ndeki Çin-Filipinler İhtilafı ve Tahkim Kararının Değerlendirilmesi”, 08 Eylül 2016, Erişim: 16 Ocak 2017, <http://www.bilgesam.org/incele/2519/-guney-cin-denizi-ndeki-cin-filipinler-ihtilafi-ve-tahkim-kararinin-degerlendirmesi/#.WOIGavmLQdU>

Lesaffer, Randall. (Çev. Ahmet Karakocalı) “Modern Uluslararası Hukukta Roma Hukuku Argümanları: İşgal Ve Kazandırıcı Zamanaşımı”, Erişim tarihi: 21 Ocak 2017. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı(3), 2016.

Lozan Antlaşması tam metin, Erişim tarihi: 17 Ocak 2017. <http://baskinoran.com/belge/LozanBarisAntlasmasi.pdf>

TC Dışişleri Bakanlığı, “Başlıca Ege Denizi Sorunları”, Erişim tarihi: 17 Şubat 2017. <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>

Omirbek, Hanayi. “Güney Çin Denizi’ndeki Temel Sorunlar ve Çözüm Yolları: Çin’in Yaklaşımı”, Avrasya Araştırma Enstitüsü, Erişim tarihi: 22 Şubat 2017. <http://eurasian-research.org/tr/research/comments/international-relations/g%C3%BCney-%C3%A7-denizi%E2%80%99ndeki-temel-sorunlar-ve-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-yollar%C4%B1-%C3%A7in%E2%80%99>

Oran, Baskın. ed. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Oran, Baskın. ed. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Oran, Baskın. ed. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Ülger, İrfan Kaya. *Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları*, Derin Yayınları, 2008.

“What Countries Are Taking Sides After The South China Sea Ruling?”, 15 Ağustos 2016, Asia Maritime Transparency Initiative, Erişim tarihi: 21 Temmuz 2016, <https://amti.csis.org/sides-in-south-china-sea/>.

Tsukamoto, Takashi. “An Outline of the Territorial Dispute over Takeshima” Rule of Law Series, Japan Digital Library (March 2015), Erişim tarihi: 17 Şubat 2017, https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/Tsukamoto_takeshima.pdf

Valencia, Mark J. “The East China Sea Disputes: History, Status, and Ways Forward”. Erişim tarihi: 15 Ocak 2017. Asian Perspective: April-June 2014, Vol. 38, No. 2, pp. 183-218. <http://journals.rienner.com/doi/abs/10.5555/0258-9184-38.2.183?code=lrpi-site>